

Směřování k bezpředsudečnosti. Zpráva o odborné akci u příležitosti zahájení nového školního roku 2019/2020

Daniela Vodáčková

Je to smutná epocha, když je snadnější rozbít atom než zničit předsudky.

Albert Einstein

Předsudek je zakořeněný úsudek či názor, který není založen na spolehlivém poznání, ale na pouhém mínění či předpokladu. Obvykle vychází z neoprávněného zobecnění nebo jiného zjednodušení zkušenosti.

PROLOG

Slavnostní zahájení nového školního roku se tento rok odehrálo na katedře sociální práce jako odborná akce, jejíž geneze stojí za pozornost. Setkání si vyžádali přímo studenti. Bylo to na základě debaty na předmětu supervize praxí; diskuse se týkala tématu předsudků v sociální práci. Je obvyklé, že supervizní témata přivádějí studenty (a supervizanty obecně) k otázkám hodnotového systému, k připomenutí i re-vizi hodnot. Směřování k bezpředsudečnosti jistě do tématu hodnotového systému organizace a samozřejmě i do hodnotového systému vzdělavatele v sociální práci patří. Samotné téma — hledání bezpředsudečnosti — přinesla do supervize jedna studentka rozčarovaná jakousi debatou na pracovišti, kde praktikovala. Přála si pomoc od nás učitelů, od katedry, vyjádření pro studenty k otázce předsudků v sociální práci a optimální deklaraci postoje odborníků i jakýchsi autorit v oboru. Její podnět nás pedagogy zaujal a uspořádali jsme u příležitosti slavnostního otevření školního roku akci věnovanou tomuto tématu.

Scénář setkání spočíval v představení tématu bezpředsudečnosti z různých úhlů našich odborností — jako tým učitelů katedry reprezentujeme multioborový tým, máme s tématem různé zkušenosti — od psychologických, přes sociologické a sociálně politické odbornosti a specializace. Kolegové nabídli spektrum úvah a zkušeností, prezentovali své vlastní úhly pohledu. Studenti se poté rozdělili, vybrali si některého přednášejícího a aktivně s ním diskutovali na téma jeho sdělení

TÉMATA, KTERÁ VYUČUJÍCÍ NABÍDLI BYLA NÁSLEDUJÍCÍ:

1. PhDr. Daniela Vodáčková: Předsudky a bezpředsudečnost z úhlu pohledu supervizora v oblasti sociální práce (průvodní slovo).
2. PhDr. Petr Vojtíšek PhD.: Předsudky vůči osobnosti lidí pracujících v sociální práci a managementu v sociální práci.

3. PhDr. Mgr. Josef Vošmik: Proč usilovat pro genderově senzitivní přístup aneb je sociální práce (skutečně) rodu ženského?
4. PhDr. Eva Dragomirecká PhD.: Kdo se bojí psychiatrických pacientů; stigmatizace lidí s duševním onemocněním.
5. Jan Matěj Bejček: Předsudky a stereotypy v kontextu sociální práce s migranty a uprchlíky.
6. PhDr. Jaroslava Štastná: Sociální normy a sociální předsudky — sourozenecká dvojice“.

ZDE JE ZÁKLADNÍ SHRNUTÍ JEJICH SDĚLENÍ

Moderátorka setkání, PhDr. Daniela Vodáčková v rámci průvodního slova představila základní pojmosloví a dále úvahy o některých jevech, na něž jako supervizorka v psychosociální oblasti naráží. Zabývala se pojmy a jevy, které jde pojmut jako etické dilema:

Diagnóza vs. značka — může zabraňovat fakt psychiatrické i sociálně patologické diagnózy klientovi v posunu, vývoji a právu na normalitu? S tím úzce souvisí další dvojice pojmů — salutogeneze vs. patogeneze. Autorka tohoto sdělení se pokusila položit základy pozdější diskuse na téma, jak účastníci setkání shledávají a identifikují smysl sociální práce — směřujeme k tomu, co je zdravé a můžeme to dál podporovat anebo si všímáme především toho, co nefunguje, klienty na to upozorňujeme a přehlídíme jejich přirozené autosanační mechanismy, kterým bez hlubšího prozkoumání ani nemusíme rozumět?

Dále se zabývala dvojicí pojmů — Profesionální slang vs. nadávka — kde spočívá hranice mezi úctou a neúctou vůči klientovi, jestliže pracovníci mezi sebou mluví o klientech zkratkovitým jazykem, který v sobě obsahuje řadu humorných zjednodušení?

PhDr. Petr Vojtíšek přispěl následujícím shrnutím:

Mezi sociálními pracovníky rezonuje téma prestiže jejich profese. Mediální obraz sociální práce má spíše negativní sentiment, je spojován s kontrolní a mocenskou úlohou sociálních pracovníků. A právě mediální obraz může být zdrojem předsudků společnosti vůči osobě sociálního pracovníka. Je to typický příklad toho, jak předsudek vzniká. Pramení ze zkratkovitosti a absence zkušenosti. Nassim Taleb v Černé labuti mluví o tzv. klamu narativity, který je způsoben tím, že si konstruujeme realitu tak, aby nám dávala smysl — aby zapadala do našeho příběhu. V tomto případě do našeho příběhu o sociálních pracovnících.

Na druhou stranu ale sociální pracovníci reflektují i fakt, že po přímé zkušenosti klientů se sociálními pracovníky řada klientů zjistí, co vlastně sociální pracovník dělá, jak vystupuje a že je skutečný profesionál. Pak se daří bořit mýtus o paní v baloňáku, která bere rodinám děti. A to je důležité. Sociální práce si může vybudovat jistou prestiž trpělivou každodenní prací sociálních pracovníků na úřadech, v nestátních organizacích, v dobré klientské práci. Otázkou zůstává, zda by pomohla i cílená medializace profese, třeba prostřednictvím významných tváří. Nevytvářeli bychom ale předsudek naruby?

PhDr. Mgr Josef Vošmik (absolvent naší katedry a pracovník organizace Gender Studies, o.p.s.,) své sdělení shrnul následovně:

„Proč usilovat o genderově senzitivní přístup aneb je sociální práce (skutečně) rodu ženského?“

Vstupní teze byly pracovně rozděleny do tří vzájemně provázaných úrovní: a) sociální práce jako (feminizovaná) profese, b) pozice sociálních pracovníků a pracovníků v týmu a organizaci a nakonec c) přístup ke klientům a klientkám v rámci profesionální pomoci či vztahu. V první úrovni bylo poukázáno na to, jak stereotypní spojování žen s péčí a „ideálními předpoklady“ k ní předurčuje a zároveň omezuje jejich profesní volby, což platí z opačného úhlu pohledu i o mužích, jelikož oni nebývají tradičně pojímáni jako vhodní adepti pro pomáhající profese a působení v nich je mnohdy považováno za projev určité změkčilosti, tj. nenaplnění obvyklých charakteristik maskulinity. I to logicky omezuje jejich kariérní směřování. Tato diskrepance v zapojení žen a mužů do sociální práce se následně projevuje v dalších oblastech, jako je mj. uplatnění žen ve vedoucích pozicích, jelikož i v tzv. feminizovaných profesích platí, že ženy zastávají převážně řadové pozice v organizaci, zatímco muži, byť jich je v oboru poměrově méně, dosahují častěji na pozice vedoucí a manažerské. To je dáno nejen fenoménem tzv. skleněného výtahu v případě mužů, ale také skleněného stropu u žen — ten se projevuje i v tom, že ani v sociální práci není vždy pamatováno na sladování osobních, rodinných a pracovních povinností, což v situaci, kdy ženy zastávají většinu domácích prací a péče o děti a další potřebné osoby znamená jejich nepřímé znevýhodnění. Samozřejmě ani pomáhající profese nejsou prosty dalších jevů, jako jsou rozdíly v odměňování žen a mužů či různé formy negativního chování na pracovišti, včetně obtěžování. Tento rozměr se ostatně replikuje i v přístupu ke klientům a klientkám. I když zatím nemáme v tomto směru dostatek empirických dat přímo ze sociální práce, ukazuje se, že profesionální pomáhající někdy přistupují odlišně ke svým klientům a klientkám právě v závislosti na jejich pohlaví/genderu, a to i tam, kde taková diferenciací není namístě. Může se to projevovat např. rozdílnými formami pomoci, které jsou nabízeny klientům a klientkám právě v závislosti na jejich pohlaví, neboť i nabídka pomoci je spjata s některými generalizovanými představami o tom, jaké je „typický“ ženské či mužské vnímání, emoce, chování, činnosti či profese. Ukazuje se i odlišná dynamika vztahu pomáhající — klient/ka právě v závislosti na pohlaví obou jmenovaných.

Smyslem sdělení bylo motivovat přítomné k hlubšímu uvažování a citlivému přístupu ve všech oblastech své (sociální) práce. Tedy, stručně řečeno: Nepředpokládat, ale ptát se! Soudě podle bezprostřední reakce studujících, nepatřilo toto téma mezi nejatraktivnější. To vystupující komentoval poměrně lakonicky, že „je na to zvyklý“. Genderové prizma v praxi sociální práce je nadále relativní popelkou. V teorii je tento analytický pohled využíván patrně častěji. Nelze si tedy než přát, aby i sociální pracovníci a pracovníci v terénu kritičtěji refleктоvali genderový rozměr tohoto oboru a své každodenní práce, jak to ostatně vystihuje i poměrně krkolomný termín „gender mainstreaming“.

